

Tijdschrift voor Gregoriaans

Tijdschrift voor Gregoriaans
Verschijnt vier keer per jaar
Jaargang 14, augustus 1989

Contactorgaan van de "Stichting Amici
Cantus Gregoriani".

Redactie: Zr. Marie-Louise Egbers, Ike
de Loos, Wim Mahieu, Rien
Roggeveen, Ton Tromp

Redactie-adres: Catharinastraat 81
4811 XG Breda, 076-221458

Secr. en adm.: Torenhoekstraat 14
5056 AN Berkel-Enschot

Abonnement f25,-. per jaar, over te ma-
ken op rek.nr. 42.06.65.323 Amrobank
Geldrop t.n.v. H. Berkers. Gironr. van
de bank 1065135.

Druk: Drukkerij Van Stiphout B.V. Helmond.

De Stichting Amici Cantus Gregoriani is
een kring van mensen die zich verbonden
weet met het Gregoriaans en door een jaar-
lijks terugkerende bijdrage de verschijning
van dit tijdschrift alsmede andere op het
Gregoriaans gerichte activiteiten moge-
lijk maakt.

Inlichtingen op het redactie-adres.

Losse nummers (ook van oude jaargangen)
f7,50 per stuk.

Bij de voorplaat: de H. Norbertus. Fresco
uit de voormalige Norbertijner abdijkerk
van St. Severo a Martirio te Orvieto.
Italië, 14e eeuw.

Van de Redactie

In deze derde aflevering van het tijdschrift is de vakantie te proeven: enkele zeer interessante artikelen en veel informatie.

Wat de artikelen betreft verheugen wij ons over de bijdrage van een voor ons nieuwe auteur, de Belgische Norbertijn Jos Bielen. Zijn artikel krijgt een vervolg in de vierde aflevering.

En dan de vele informatie:

Het Oude Muziekfestival, dat zich jaarlijks aan het begin van het nieuwe cursusjaar presenteert, is voor de gregorianist deze keer wel bijzonder interessant.

Ook besteden we natuurlijk weer aandacht aan de cursussen die weer beginnen, aan de zangersdag die in zicht komt en aan de vele koren die U kunt gaan beluisteren.

Kortom, het Gregoriaans blijft bruisen, zorg, dat U erbij bent.

In de volgende afleveringen zal de rubriek koorpraktijk niet meer ontbreken, om daarmee zo dicht mogelijk bij de praktische problematiek te blijven.

Over praktijk gesproken: Heeft U zich al aangemeld voor de zangersdag?

Tot ziens!

LITURGIEGESCHIEDENIS (3)¹

Het sacramentarium was niet het enige boek dat men in de dienst gebruikte. Naast dit gebedenboek kende men o.a. een lezingenboek (Epistolarium, Evangelarium), een zangboek (Antiphonale) en een Ordo ofwel een beschrijving van het gehele verloop van de dienst. Uit al deze losse delen ontstonden de volledige Misformulieren van iedere dag. Een dergelijk "Missale plenum" bevatte zowel de gebeden als de gezangen, de lezingen en rubrieken. Het zou zijn definitieve vorm krijgen in het Missale Romanum na het Concilie van Trente (1545-1563).

De besluiten tijdens dit concilie, als reactie op de Reformatie, maakten van de liturgie een schier onaantastbaar heiligdom. De wetten en regels, door Rome uitgevaardigd, moesten strikt worden nageleefd.

Centraal uitgangspunt bij dit alles was de Romeinse curieliturgie. Hierbij kreeg de praal - de Jezuietenstijl deed zijn intrede - een groter accent dan het Woord.

Dit lag bij de Reformatoren anders. Zij banden alle uiterlijk vertoon en stelden met hun prediking in de voor iedereen verstaanbare landstaal, het Woord centraal.

In de katholieke eredienst behield het post-klassieke Latijn, in gebruik sinds de 3e à 4e eeuw (na het Grieks), zijn monopoliepositie. Zoals bekend duurde het tot na het Tweede Vaticaans Concilie voordat hierin verandering kwam.

Toch bleef niet iedereen gelukkig met die eenheidsliturgie sinds het Concilie van Trente. Nationale invloeden drongen zich op. In Frankrijk ontstond een Neo-Galli-

sche liturgie (17e - 19e eeuw) en Duitsland kende de Aufklärung (18e - 19e eeuw). In China en India werden pogingen ondernomen om tot aanpassing van de liturgie aan andere culturen te komen. Eigen opvattingen van de eredienst, zelf samengestelde liturgische boeken, invoering van de landstaal enz., behoorden tot het domein van genoemde stromingen. Na Vaticanum II zullen meerdere gedachten uit die tijd naar voren komen. De vernieuwingspogingen verdwenen resoluut met de komst van Dom Guéranger, abt van Solesmes (1805-1875). Hem stond een glaszuivere Romeinse liturgie voor ogen waarbij het naleven van de regels geen enkele invloed van buiten af verdroeg.

"De wetenschap der kerkelijke oudheid hernieuwen, de gezonde tradities van het kerkelijk recht en der heilige liturgie aan de vergetelheid ontrukken, de rechten en voorschriften van de Heilige Stoel tegen alle nieuwlichterij verdedigen, en met inspanning van alle krachten werken aan het heil der zielen en der kerk...", dat was het devies van Dom Guéranger.²

Binnen deze opvattingen paste ook een totale herbezinning op het Gregoriaans. Dom Pothier, Dom Mocquereau, Dom Cardine en vele anderen, vonden (vinden) er hun levenswerk in. Hun wetenschappelijke arbeid is liturgisch, muzikaal en cultureel van onschatbare waarde.

De hardnekkigheid en het gezag waarmee de abt zijn ideeën doordreef waren dermate groot, dat de Romeinse uniforme liturgie een mondiaal karakter kreeg.

De reactie kwam op het eind van de vorige en in het begin van deze eeuw met de opkomst van de 'Liturgische Beweging'.³

Eén van de hoofddoelstellingen van deze beweging was het dichter bij elkaar brengen van volk en liturgie. Het historisch en theologisch onderzoek van de eredienst dat aan de basis lag van een pastoraal-liturgische vernieuwing, kreeg zijn bekroning in het dokument 'De Constitutio de Sacra Liturgia' (04-12-1963) tijdens het Tweede Vaticaans Concilie.(4)

De Liturgische Beweging zag er al haar idealen in bevestigd. De eigentijdse liturgie kreeg binnen de katholieke kerk grote aandacht. In dat liturgisch gezichtsveld worden nu ook sociale wetenschappen, psychologie en antropologie betrokken. Dé grote doorbraak betrof de officiële invoering van de volkstaal. In de vernieuwde eredienst staat het onlosmakelijk verband tussen Woord en Sacrament centraal. De krachtige vernieuwingsdrang verhinderde echter niet dat het basisschema van de Romeinse liturgie tot op heden bijna overal behouden bleef. Tegenstellingen tussen 'behoudende' en 'hernieuwende' groeperingen leiden tot spanningsvelden, zowel binnen het volk als binnen het gezag van de kerk. Het eindpunt van dit proces is nog niet in zicht.

De door de Constitutie over de H. Liturgie aanbevolen vernieuwing van de liturgische boeken en orden van dienst werd vanaf 1964 door vele deskundigen ter hand genomen en wordt systematisch tot stand gebracht. Onder deze noemer kunnen we de uitgaven

plaatsen van het vernieuwde Graduale Romanum (1974), het Psalterium Monasticum (1981) en het Liber Hymnarius (1983), alle drie uitgaven van Solesmes.

Wordt vervolgd

Martin Polspoel

Noten:

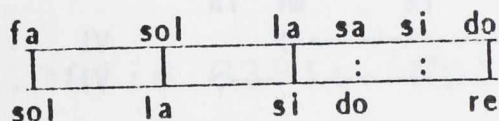
1. H.A.J. Wegman, 58, 121, 164-166, 235, 248, 255-256, 260, 264, 268.
2. Dom Paulus Delatte, Dom Guéranger, Abbé de Solesmes, 1805-1875, 2 dln.
Ned. vert.: G. Smeets, Abdij St. Benedictusberg Vaals, dl. 1, 269; 1969
3. G. Lukken, 116 e.v.
4. H. Schmidt S.J., Constitutie over de Heilige Liturgie, Tekst, Genese, Commentaar, Documentatie, Patmos, Antwerpen 1964

Modale verwantschappen en afwijkingen in het misrepertoire-Deel 2

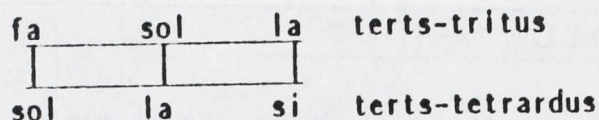
Hoofdgroep 1:B Verschil tussen Tritus en Tetrardus (21 gevallen)

Het onderscheid tussen tritus en tetrardus is veel kleiner dan dat tussen protus en deuterus, omdat de labiele toontrap binnen de kleine terts, die hier 'boventerts' is, in een gunstiger positie ligt. Door de aanwezigheid van de immer invloedrijke fa zal in de tritus de si vaak verlaagd worden en hierdoor ontstaat vanzelf een tetrardus.

1. VIII of VI

Naast de kwintrelatie tussen finalis en tenor bestaan in de plagale modi van protus en deuterus ook nog de kwart en de kleine terts (zie hiervoor later bij Hoofdgroep 2). Bij de tritus en tetrardus treden naast de authentieke kwint, ook de kwart en de grote terts op. Zonder alteratie van de si in sa ontstaat bij de tritus een overmatige kwart, zodat een kwartmodus hier uitsluitend de plagale tetrardus (VIII) kan zijn. Wanneer de grote terts tussen finalis en tenor structureel belangrijk is, wordt algemeen de VIeodus genoteerd, doch dit zou evenzogoed een plagale "terts-tetrardus" kunnen zijn!

Op de gezangen waar de terts boven de finalis altijd een grote terts is, kan de theorie toegepast worden die stelt, dat de VIe en de VIIIE modus ontstaan zouden kunnen zijn door een stijging van een terts of een kwart uit de oertoon DO.

Hier concentreren we ons op de verwantschap via de finalis. (Wanneer de tenor als oertoon beschouwd wordt, is geen verwantschap mogelijk: VI is daling van een grote terts uit MI, VIII is dan daling van een kwart uit DO.)

1.1 Gemeenschappelijke intervallen: gedacht vanuit finalis

- (10) GR pag.325:8 G381:6 Mpl:8 co primum
quaerite
- (11) GR.pag.519:8 G381:6 Mpl:8 co simile est
regnum
- (12) GR pag.267:8 G381:6 Mpl:8 co venite
post me
- (13) GR pag.297:6 G381:6 Mpl:8 co circuibo

In de eerste drie gevallen volgt GR de modus van Mpl, afwijkend van G381, dat voor

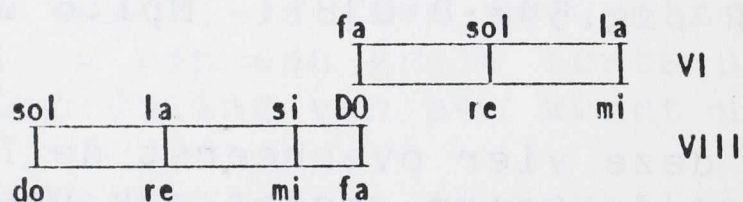
Zowel G381 als E, alsook GR plaatsen (18) in de VIIIE modus. Mpl heeft vanaf "exaudisti" alles een hele toon lager genoteerd. Dit handschrift begint en eindigt op do. De modaliteit van (19) is zeer complex; GR laat de laatste fa-cadens de modus bepalen. Mpl zet het laatste "alleluia" een toon hoger en komt dan op sol uit.

1.3 De ambitus staat twee classificaties toe: VI boven VIII

(20) GR pag.263:8 G381:6 Mpl:8 co dicit
andreas

(21) GR pag.401:6 G381:- Mpl.Tetr. of domine
deus in simplic

Hier vervult de D0 een dubbele functie:
topnoot van de VIIIE modus en grondtoon van
de VIe

G381 en E kiezen in (20) voor de D0 als vertrekpunt voor de stijging naar de grote terts. Mpl en GR vinden de slottoon sol bepalend en bezien deze als onderkwart t.o.v. de sterk aanwezige D0. De aanwijzing "equaliter" van G381 bij de hervatting van de antifoön, bepaalt dat de VIe-modus psalmodie op de D0-hoogte eindigt (en dus ook begint, zie het notenvoorbeeld). De reden waarom Mpl voor (21) de VIIIE modus kiest,

(20) *ēq*
 ...et adduxit e-um ad Iesum. Ps. Di-cit Andre-as...

(26)
 ...Domi- ne. Ps. Notas mihi feci- sti...

(27)
 ...al-le- lu- ia. Ps. E- go sum vi- tis...

equiv. VII
 (28) ...De-us ve- ster. Ps. Mense septi- mo...
 uit DO
alē.m.

GR
 (29) ...alle- lu- ia, al-le- lu- ia. Ps. Dum venerit...
 YRX
sic *SG381* *ēq*

GR
 Mpl
 (33) ...allelu-ia. Ps. E- go sum pastor...
 Rec.
381 *f. f.*

Mpl VII equivalent I GR I
 (35) Be-atus... Be-atus... Be-atus...

wordt veroorzaakt door het feit dat dit manuscript de laatste fa van "voluntatem" niet schrijft en bovendien geen herhaling van "Domine Deus" geeft. Het gezang eindigt hier dus op de lage do, die de sol-functie bekleedt van de tetrardus.

2. Modale equivalenten via de kwint

fa	sol	la	sa	si	DO
sol	la	si	do		RE
			:		

V en VII
VIII
VI

- (22) GR pag.342:5 G381:5 Mpl:7 co tu man-
dasti
- (23) GR Pag.310:5 G381:7 Mpl:5 in deus in
loco sancto suo
- (24) GR pag.402:5 G381:7 Mpl:6 co domus mea
- (25) GR pag. 99:7 G381:5 Mpl:- co qui bibe-
rit aquam
- (26) GR pag.260:7 G381:1 Mpl:5 co notas mihi
fecisti -1-
- (27) GR pag.228:8 G381:5 Mpl:7 co ego sum
vitis vera

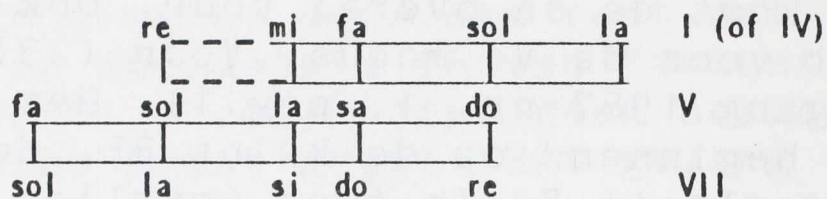
Bij de kwintmodi is de overeenkomst tritus-tetrardus het duidelijkst. Zolang in de tritus de sa aanwezig is, bestaat er geen enkel onderscheid. De Ve modus zou kunnen ontstaan door daling van een kwint uit de oerton DO via si naar fa. De VIIe modus kan ontstaan uit de Ve door verlaging van de si naar sa, waardoor de DO de melodische functie van RE krijgt. De gevallen (22) en (23) beginnen ook met deze bovenkwint. In

(22) komt de sa overal voor. Ook Einsiedeln kiest voor de Ve modus. Voor (23) zie TvG jaargang 1987 nr. 1, pag.11. Het GR noteert (25) beginnend op de kwint RE, de VIIe modus zoals in E. In twee gevallen, (24) en (27), is niet alleen sprake van verschil tussen tritus of tetrardus, maar ook tussen authentiek of plagaal. Dit zijn uit deze groep juist die gezangen, die niet met de tenor beginnen. Voor (24) schrijft Mpl de VIe modus. De keuze van dit manuscript tussen plagaal en authentiek is vaak arbitrair: zie later bij de bespreking van Hoofdgroep 2. In dit stuk geeft Mpl wél vaker een sa dan GR: op "mea" waar ook E "m(ediocriter)" noteert, op "accipit" waar E "s(ursum) m(ediocriter)" heeft staan. E en G381 plaatsen dit gezang in de VIIe modus. Zie voor (27) het eerder genoemde nummer van dit Tijdschrift, en het notenvoorbeeld met de psalmodie volgens G381.

3. Modus wordt of door het begin of door het eind bepaald

(26) GR pag.260:7 G381:1 Mpl:5 co notas mihi
fecisti -2-

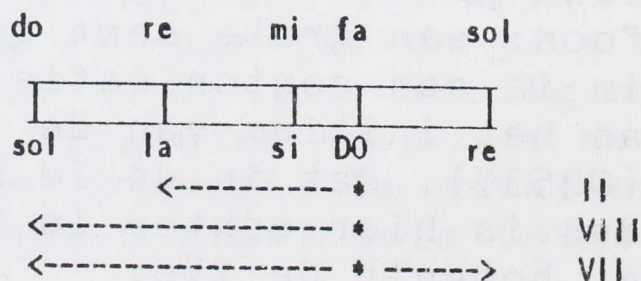
Nogmaals (26). Drie verschillende authentieke modi worden hier gebruikt voor het classificeren. Behalve G381 geeft ook E de authentieke protus vanwege het begin van de antifoon: een grote sext boven de finalis. Dit begin is een centonisatie: het maakt gebruik van het initium van de introitus "Scio" (GR535), dat in de Ie modus staat. Deze modus is hier echter in het geheel niet aanwezig, hooguit de IVe.

De keuze van de Ie modus moet dan ook als een praktische oplossing beschouwd worden. Na een VIIe psalmtoon zou een sext ontstaan tussen vers en antifoon, zoals ook in Versus Psalmorum (Desclée 1962, pag.67) staat aangegeven. Het onderscheid tritus-tetrardus kan verklaard worden zoals bij de voorgaande groep.

(28) GR pag.274:8 G381:5 Mpl:7 co mense
septimo -1-

De VIIIe modus van GR kan opgevat worden als een daling vanuit DO via la (IIe Modus) naar sol. Het begin is een IIe modus, zoals ook in St. Yrieix en in het graduale van de Dominicanen. De antifoon eindigt in de VIIIe modus volgens GR, maar ook volgens o.m. Albi. Het middengedeelte klimt naar de re, een reden voor Mpl om dit gezang bij de VIIe modus te groeperen. De eindcadens is een formule van zowel de tritus als de tetrardus.

Een probleem vormt nu evenwel het Ve-modus vers van G381 en E, dat op twee manieren verklaard kan worden. Zie het notenvoorbeeld:

- als modale equivalent van de VIIe, of
- als verdere daling uit DO via la en sol naar fa.

Ook de aanduiding "alt(ius) m(ediocriter) van G381 voor de herhaling van de antifoon biedt geen houvast: dit kan zowel een halve toon (zoals bij de introitus "Sacerdotes" en "Nunc scio") als een kleine terts betekenen...

(29) GR pag.233:8 G381:5 Mpl:8 co dum vene-
rit paraclitus

Ook hier kan de eindcadens zowel tritus als tetrardus zijn. De communio begint duidelijk in de Ve modus. De Ve-modus psalmodie past goed bij de versie van St. Yrieix (zie notenvoorbeeld), die in de voorlaatste "allelu-ia" een kwart daalt, zoals in de communio's "Pacem meam" en "Christus resurgens", i.p.v. een terts, zoals in de versie van GR en in de communio "Ego sum vitis". Thomaskirche 371 schrijft de VIIe modus voor.

(30) GR pag.408:5 G381:- Mpl:8 gr diffusa est
gratia

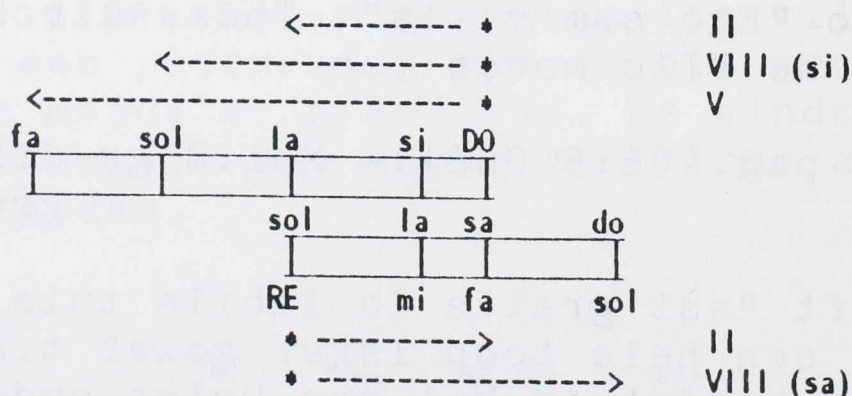
Mpl heeft "est gratia in labiis tuis propter ea" een hele toon lager gezet t.o.v. GR. Het vers begint in Mpl een kwint onder de slottoon van het respons, dus eigenlijk staat genoemd fragment een kwart hoger... Het vers is een echt Ve-modus vers, identiek, ook qua tekst, aan het vers van "Specie tua" (GR 411), dat in Mpl wél als tritus wordt bestempeld!

Hoofdgroep 1:C. Verschil tussen protus en Tritus/Tetrardus (11)

1. II of VIII en II of V

1.1 Gemeenschappelijke intervallen van verschillende modi

De IIe modus kan op twee verschillende wijzen zijn ontstaan. De eerste ontwikkeling is de daling uit de oertoon DO naar la, die, wanneer deze verder daalt naar sol, in een VIIIE modus verandert; nog een toon lager en er ontstaat een Ve modus. De tweede ontwikkeling is de stijging uit de oertoon RE naar fa, die, wanneer deze verder stijgt, in een VIIIE modus zou kunnen veranderen, maar dan wel een VIIIE met verlaagde si.

- (28) GR pag.274:8 G381:5 Mpl:7 co mense
septimo -2-
- (31) GR pag.271:2 G381:5 Mpl:2 in venite
adorenus
- (32) GR pag.251:5 G381:2 Mpl:5 co ultimo
festivitatis
- (33) GR pag.224:2 G381:8 Mpl:2 co ego sum
pastor bonus

De eerste ontwikkeling is terug te vinden in (28) en (31). Beide beginnen op de tenor DO. In (28) overheerst aanvankelijk de IIe modus, maar het gezang daalt uiteindelijk naar sol. In (31) wordt meteen in het begin naar de fa gedaald (Ve modus), de melodie klimt onmiddellijk daarna terug naar de tenor en blijft vervolgens in de IIe modus. G381 geeft de Ve-modus psalmodie slechts voor één van de drie verzen: het eerste en derde vers bezitten de IIe psalmodie!

De tweede ontwikkeling resulteert in modi die aan elkaar verwant zijn via de finalis, en zal derhalve in Hoofdgroep 2 ter sprake komen. Eén geval hoort in Hoofdgroep 1 thuis: communio (33) heeft waarschijnlijk een VIIe modus die ontstaan is door een stijging uit RE. Deze RE wordt in sommige manuscripten als sol geschreven, in andere als re of la (zie nogmaals TvG 1987/1, pag. 9-11 en 14). In de antifoon stijgt de RE (sol) naar fa (sa). Het vers wordt door Mpl, Thomaskirche en GR in de IIe modus geschreven, doch meerdere manuscripten zetten in het vers de stijging door naar sol (do), zodat de VIIe modus ontstaat: G381 en E, maar ook o.a.

Sankt Gallen 376, Albi en St. Yrieix. Zie het notenvoorbeeld.

In geval (32) is geen enkele ontwikkeling meer te bespeuren, daarvoor is het gezang ook te lang. Het begint met een typisch IIe-modus initium en eindigt in de Ve modus. Het verbindende element is toch ook hier de DO, die in het begin gezien moet worden als de terts van de IIe en aan het eind als de kwint van de Ve modus. Het begin bepaalt de modus voor G381 en E, het eind voor GR en Mpl.

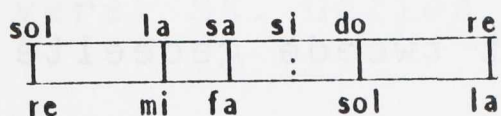
1.2 Schrijffout van het handschrift

(34) GR pag.268:8 G381:2 Mpl:8 co comedite
pinguia

G381 bedoelt hier duidelijk de VIIIE modus, en schrijft deze ook voor drie van de vier verzen. Alleen het eerste vers is een verschrijving: het begint in de VIIIE modus, maar eindigt in de IIe. Overigens schrijft G381 de IIe modus als E.

2. Modale equivalenten

Binnen de kwintmodi komen equivalenten tussen V en VII veelvuldig voor, die tussen I en III wat minder, maar die tussen I en VII heel sporadisch. In het misrepertoire b.v. het begin van de Introitus "Populus Sion" en "Adorate" (niet zichtbaar in GR). Wanneer in de VIIe modus de si verlaagd wordt, is er geen verschil meer met de Ie modus.

(35) GR pag.511:1 G381:- Mpl:7 al beatus vir
qui suffert

In (35) wil Mpl op "Be-(atus)" een quillis-
ma tussenvoegen tussen de mi en de sol
van GR (zie notenvoorbeeld). De enig toege-
stane chromatische verhoging is een herstel-
de sa. Ondanks het feit dat dit de enige
chromatische verhoging van Mpl is, kan dit
handschrift niet anders dan het gebruiken
van de VIIe modus met overigens constante
sa. De melodie van Mpl is enigszins afwijk-
kend van die van het GR.

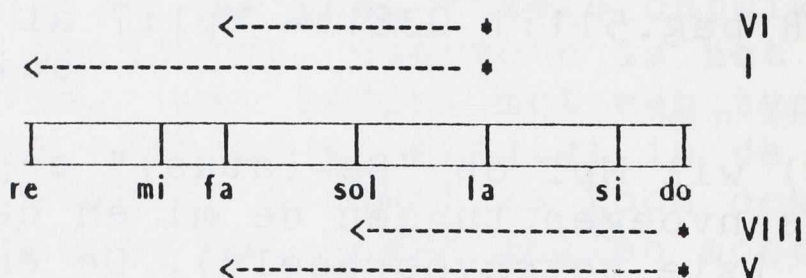
3. Centonisatie

(36) GR pag.263:6 G381:1 Mpl:5 co dicit do-
minus implete

(26) GR pag.260:7 G381:1 Mpl:5 co notas mi-
hi fecisti-3-

Eerder kwam de centonisatie in (26) ter
sprake, waardoor een protusvers genoteerd
werd door G381 en E bij een tritus-tetrardus
antifoon. Maar liefst vier verschillende
modi worden toegekend aan (36). Aan boven-
vermelde drie moet nog de VIIe modus wor-
den toegevoegd van o.a. Albi en St. Yrieix,
die op sol eindigen. De centonisatie treedt
in het begin op: dezelfde tekst en melodie
van de introitus "Dicit Dominus sermones"
(GR 398), die in de Ie modus staat. De ver-
wantschap tussen de VIe en de Ie modus is
verklaarbaar via de gemeenschappelijke la,
die tussen V en VIII via de gemeenschappe-

lijke do in het tweede gedeelte van de communio.

Het Dominicaans graduale heeft meteen al het begin naar de VIIIE modus getransponeerd.

4. Er bestaat een toonverschil

(37) GR pag. 40:2 G381:- Mpl:8 of tollite
portas

(38) GR pag.352:1 G381:- Mpl:Tetr. of recor-
dare mei

Mpl zet de laatste tien noten van (37) een hele toon lager en komt uit op sol. In (38) is door ditzelfde manuscript "(prin)-cipis" een hele toon lager geschreven; zodoende eindigt dit stuk op do en wordt bij de tetrardus ingedeeld. Melodie en tekstvolgorde verschillen soms van GR.

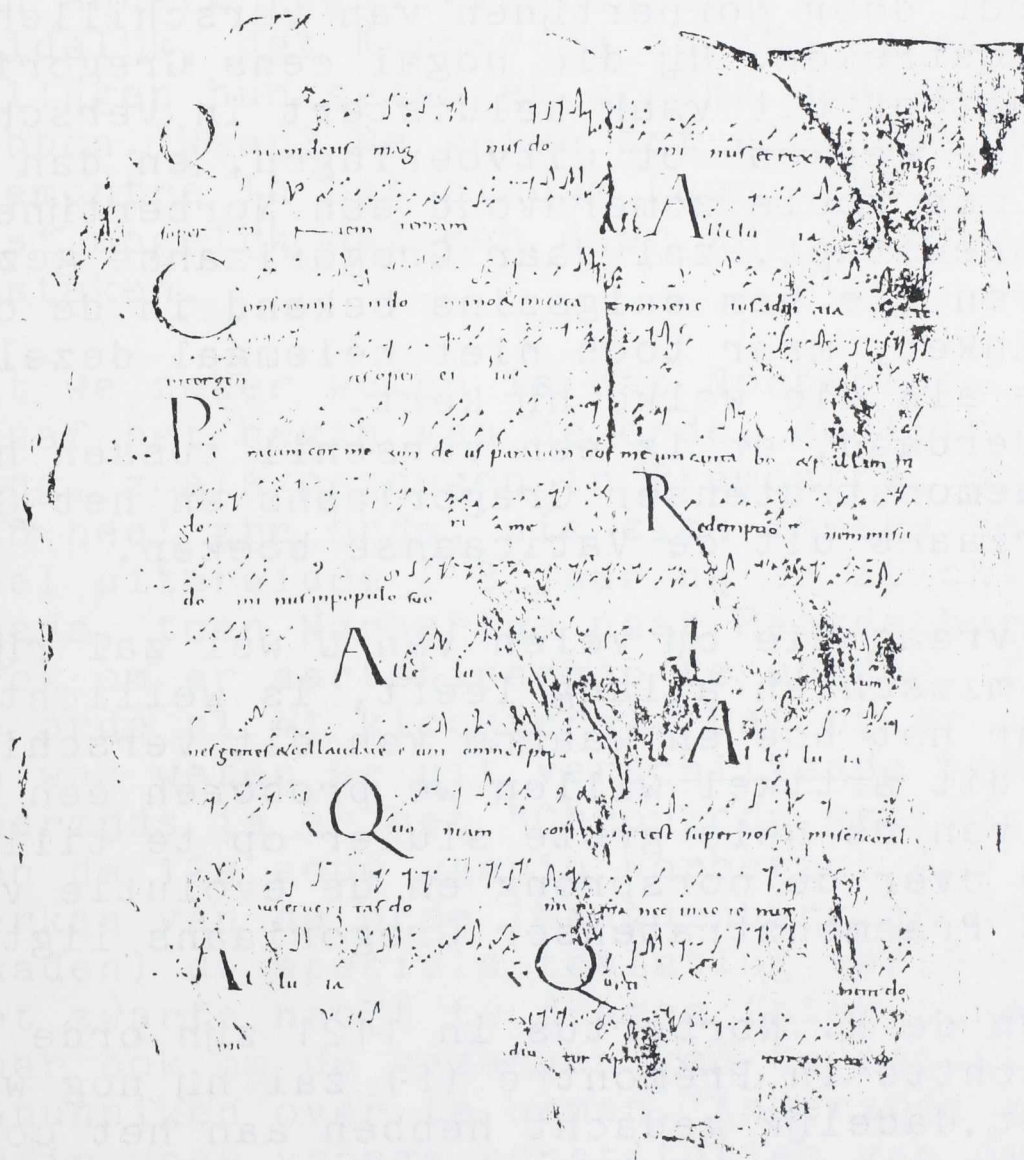
5. Onverklaarbaar?

(39) GR pag.436:1 G381:8 Mpl:1 co ego vos
elegi

Een typisch authentieke protus. Volgens G381 moet de slottoon van de VIIIE-modus psalmodie op dezelfde hoogte aansluiten op de beginton van de antifoon (la). E

heeft geen vers. St. Gallen 376 ook niet.

Fred Schneyderberg

Een zeer beschadigde pagina uit de codex van Laon 239 (zie pag. 107 van dit tijdschrift) met verschillende Alleluia's, die in dit ms. bij elkaar staan op de laatste 13 pagina's.

HET PRAEMONSTRATENSER GREGORIAANS

Praemonstratenser Gregoriaans? Een lang en moeilijk woord om de liturgische zang te benoemen die sinds de 12e eeuw gezongen wordt door Norbertijnen van verschillende windstreken. Hij die nogal eens Gregoriaans zingt of dit vaak beluistert in verschillende kerken of uitvoeringen, en dan eens op een koele zomeravond een Norbertijnerkerk binnenstapt, zal daar Gregoriaanse gezangen horen die hem enigszins bekend in de oren klinken, maar toch niet helemaal dezelfde zijn als die welke hij kent.

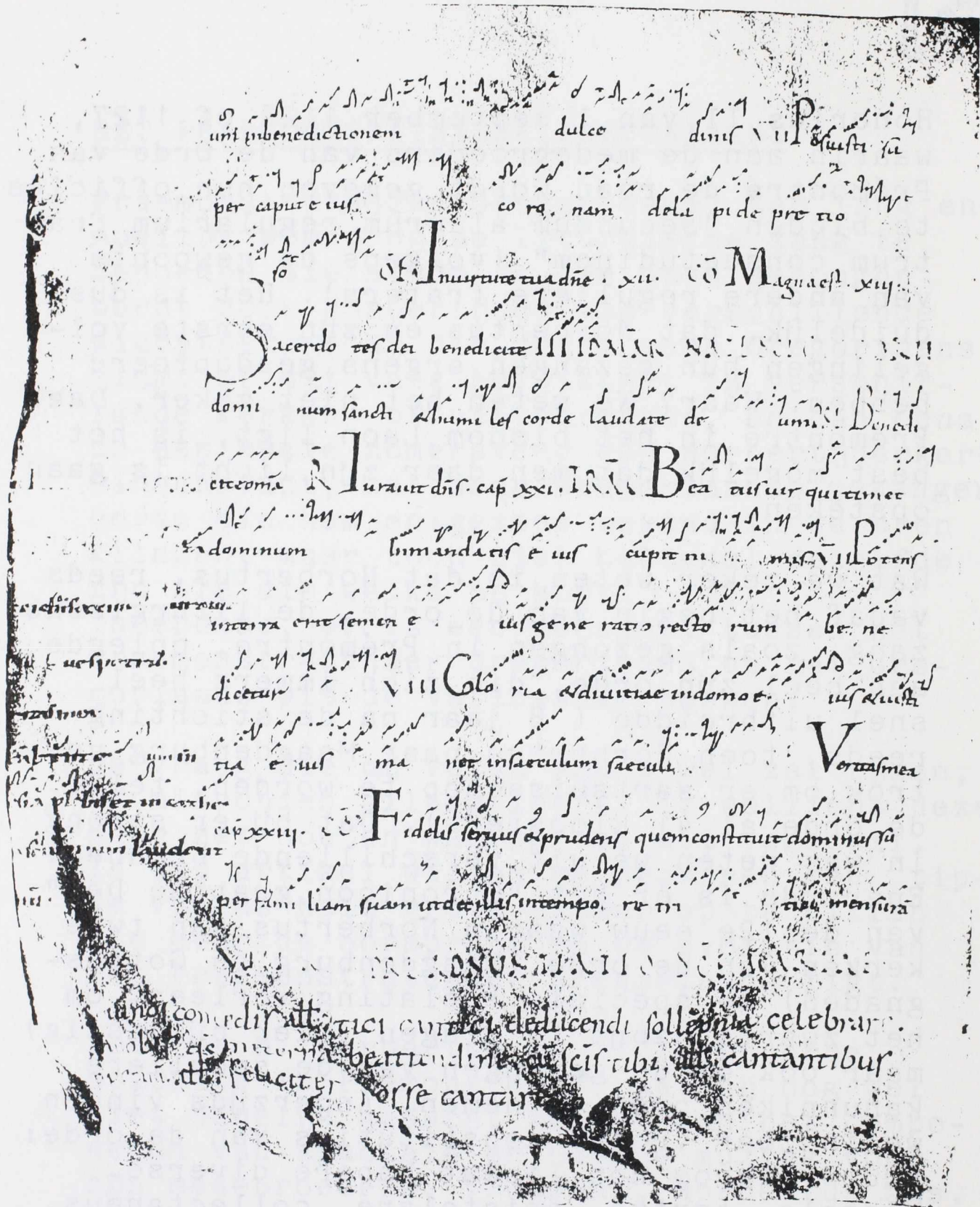
Inderdaad, er is een verschil tussen het Praemonstratenser Gregoriaans en het Gregoriaans uit de Vaticaanse boeken.

De vraag die bij velen van U wel zal rijzen, of misschien allang leeft, is wellicht deze naar het hoe en waarom van dit verschil. In dit artikel willen we proberen een tipje van de hele grote sluier op te tillen die over de oorsprong en de evolutie van het Praemonstratenser Gregoriaans ligt.

Toen de H. Norbertus in 1121 zijn orde stichtte in Prémontré (F) zal hij nog wel niet dadelijk gedacht hebben aan het componeren van speciale en nieuwe muziek voor zijn medebroeders. Trouwens, Norbertus was, voorzover bekend, geen componist. Omdat hij aan zichzelf en aan zijn medebroeders een leven van gebed oplegde deed zich naar alle waarschijnlijkheid op zeker moment de nood gevoelen aan een degelijke liturgische zang voor de H. Mis en het Officie. Een en ander kunnen we afleiden uit een bulle van paus

Honorius II van 1 september 1126 of 1127, waarin aan de medebroeders van de Orde van Prémontré de raad wordt gegeven hun officies te bidden "secundum aliorum regularium fratrum consuetudinem" (volgens de gewoonte van andere reguliere fraters). Het is dus duidelijk, dat Norbertus en zijn eerste volgelingen hun gezangen ergens geadopteerd hebben. Waar? We weten het niet zeker. Daar Prémontré in het bisdom Laon ligt, is het best mogelijk dat men daar zijn licht is gaan opsteken.

Wat we zeker weten is dat Norbertus, reeds vanaf het begin van de orde, de liturgische zang, zoals gezongen in Prémontré, oplegde aan heel zijn orde, die zich immers heel snel uitbreidde (8 jaar na de stichting reeds, toen Norbertus naar Maagdenburg vertrok om er aartsbisschop te worden, telde de orde al 41 kloosters). Dat hij er streng in was weten we uit verschillende bronnen: Enerzijds is er het "Chronicon gratiae Dei" van de 12e eeuw waarin Norbertus aan twee kerken van de orde (Maagdenburg en Gottesgnaden) de speciale toelating verleent om het zwarte habijt te dragen (hier bijkomstig) maar ook om de gezangen van de seculiere kanunniken over te nemen. Anderzijds vinden we in zeer vroege constituties van de orde: "Quos libros non liceat habere diverse. Missale, textus, epistolare, collectaneus, graduale, antiphonarium, imnarium, psalterium, lectionarium, regula, kalendarium ubique uniformiter habeantur". (alle liturgische boeken moeten uniform gehouden worden.)

Laon 239: Pagina met o.a. de communio Fidelis servus. In het G.R. wordt deze aangegeven voor het feest van de H. Norbertus

Als er nieuwe feesten op de kalender moesten gezet worden, gebeurde dat uiteraard ook "uniformiter" en de gezangen voor deze feesten moesten door alle oversten van de huizen van de orde, in Prémontré afgehaald worden. Zo is er een brief bewaard uit 1214 van abt Gervasius van Prémontré aan de abten van de orde om hen aan te sporen de gezangen uniform te bewaren. Hij vertelt in zijn brief hoe abt Emo van Bloemgaarde bij hem was op dat ogenblik en met de grootste voorzichtigheid gezangen aan het overschrijven was. Het veranderen van de muziek, vanuit welke motivatie dan ook, had de KERKBAN tot gevolg. Moesten wij nu, in de twintigste eeuw, iedereen in de kerkban slaan die iets aan de liturgische zang wijzigt, dan zou al menig koorzanger, -leider en organist, en ikzelf op de eerste plaats, verbannen zijn.

Volgens mij ligt hier ergens de grondslag van de verschillen die er tussen het Prémonstratenser Gregoriaans en het Romeinse Gregoriaans bestaan. De 12e en 13e eeuw waren geen al te beste tijden voor het Romeinse Gregoriaans. Het Gregoriaans was helemaal niet zo mooi afgebakend als vandaag de dag. Het is Trente geweest die van het Gregoriaans een apart definieerbaar muzikaal genre gemaakt heeft. In de 13e eeuw was alle kerkmuziek 'Gregoriaans'. Het was ook de tijd van de opkomende meerstemmigheid in de kerkmuziek. Terwijl het Romeinse Gregoriaans dit allemaal onderging, bleef het Praemonstratenser Gregoriaans nogal evenwichtig (op straffe van kerkban).

U mag nu niet de indruk krijgen dat er nooit iets is misgelopen met het Norbertijnse Gregoriaans. Die kerkban werd waarschijnlijk ook niet ZO STRIKT genomen. Reeds in de 13e eeuw zijn er sporen van vernieling te vinden: het quilisma verdwijnt spoorloos, de lange strophicus wordt ingekort, de pressus verdwijnt op sommige plaatsen, neumen worden ingekort, verlengd, veranderd, al naargelang de mode en de fantasie van overschrijvers en cantores.

Het generaal kapittel van 1660 zette hier een punt achter en besliste het Gregoriaans te herwaarderen in zijn traditionele vorm. Er werd een commissie opgericht en die kwam zes jaar later in 1666 met een nieuw processionale voor de dag. In 1670 krijgen twee abten de opdracht het graduale en het antiphonarium opnieuw uit te geven. De nieuwe boeken kwamen er in 1680. Alles bleek dus weer in orde te zijn. Nog geen 100 jaar later, in de periode rond het Ancien Régime, waren er abdijen in Frankrijk - met Prémontré op kop - die Duitse gezangen invoerden (vooral hymnen voor de officies) voor nieuwe feesten. Het verval was weer bezig. Enige jaren later, bij de Franse Revolutie, werden de meeste abdijen leeggehaald. Sommige hebben de strijd van 50 jaren overleefd, andere niet.

Zij die de Revolutie overleefden, haalden bij hun heroprichting de boeken van de 17e eeuw terug boven (als men ze nog had). U begrijpt dat zich al vlug een behoefte aan boeken deed gevoelen. Een nieuw brevier

kwam er in 1892 en een missaal in 1900.

Het generaal kapittel van 1902 gaf aan een speciaal opgerichte commissie, onder leiding van abt Gummarus Crets van Averbode, de opdracht een nieuw graduale uit te geven en zich hierbij te baseren op de handschriften die men nog had in de verschillende abdijen. De bedoeling was de traditionele zang terug te vinden.

Handschriften van Prémontré zelf zijn niet meer beschikbaar. De oudste handschriften dateren van de 13e eeuw, maar zijn niet volledig. Het oudste volledige graduale is dat van de Abdij van Averbode uit de 15e eeuw. De commissie ter heruitgave van het graduale, waarover hoger sprake, heeft alle voorhanden zijnde handschriften vergeleken en getoetst aan het toenmalige graduale van Solesmes (Het nieuwe Graduale Romanum was er nog niet). Zo heeft men geprobeerd de Praemonstratenser gezangen zo getrouw mogelijk weer te geven.

Dit moge een tipje zijn van de historische sluier. Laat ons nu verder even de technische kant van de zaak bekijken. Waarin verschillen, op muzikaal-technisch vlak, het Praemonstratenser Gregoriaans en de gezangen uit de Vaticaanse boeken? Op dit vlak ligt nog een heel groot terrein braak. Zonder enige pretentie om hierin volledig te zijn durf ik toch enige eigenaardigheden aanhalen van het Praemonstratenser Gregoriaans.

Een eerste zaak die opvalt, is de notatie van de stukken. Alles is genoteerd zonder ritmische tekens. Een voorbeeld: daar waar

men in het Romeinse Gregoriaans een punt vindt ter verlenging van een noot, zal men in het Praemonstratenser Gregoriaans een groep van twee noten aantreffen. Nog betreffende de notatie is opmerkelijk dat men om de mora vocis aan te duiden, een witte ruimte heeft op de notenbalk en vlak daaronder een RODE KOMMA, tegen de notenbalk. De witte ruimte alleen was blijkbaar niet duidelijk genoeg.

Een tweede eigenaardigheid is volgens mij het herhaaldelijk gebruik van de z.g. "GERMAANSE STREKKING". Ik verklaar mij nader. In alle handschriften is er een tendens merkbaar die ook in vroeg-germaanse stukken merkbaar is. Men heeft blijkbaar een "afkeer" van de gevoelige note SI, Sib en MI en gebruikt liever DO i.p.v. SI of Sib en FA i.p.v. MI. Een duidelijk voorbeeld uit de Improperia van Goede Vrijdag:

Romeinse versie

Prem. versie

Deze muzikale zin komt meermaals voor in de Improperia. Deze eigenaardigheid is op het eerste zicht misschien een futiliteit, doch sommige gezangen krijgen er gevoelig meer kleur door, meer overtuigingskracht ook. Een mooi voorbeeld hiervan is wel de "Alleluia, Juravit Dominus" waarvan wij hier de Praemonstratenser versie afdrukken.

1. Alle-lu-ia. * ij.

J. Ju-ra-vit Do-mi-nus et

non pœni-te-bit e-um : Tu es sa-cer-dos

(1) in æ-ter-num se-cundum or-

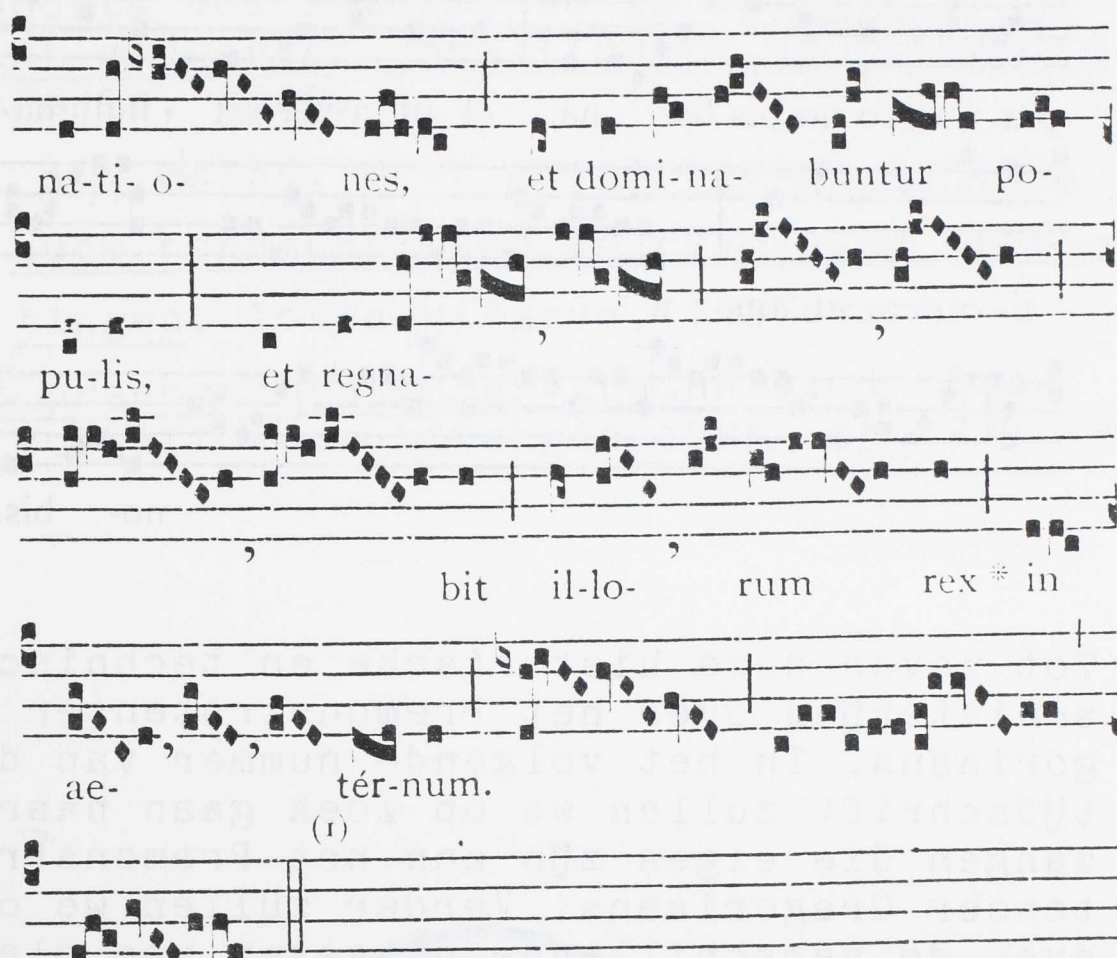
di-nem * Melchi-se-dech.

In dit gezang brengt die DO (gemerkt met +) meer leven en overtuigingskracht in de muziek die daardoor beter bij de tekst aansluit: "De Heer heeft het gezworen en zal het zich niet beklagen: Gij zijt priester in eeuwigheid op de wijze van Melchisedech." Dit moet overtuigend overkomen. De Vaticaanse versie is daarentegen wat melancholischer. Het gebruik van de germaanse strekking speelt dan natuurlijk soms ook in het nadeel van het Praemonstratensergezang

De manuscripten waarover we beschikken geven wel niet consequent de germaanse strekking. Een voorbeeld: In bijna alle manuscripten vinden we het Iste Credo in een versie die heel sterk aanleunt tegen de Vaticaanse waar overvloedig de Sib gebruikt wordt. Interessant om te weten is dan, dat in het Graduale van Averbode uit de 15e eeuw bij dit Credo vermeld staat: "Nota verum secundum morem ordinis premonstratensis", hetgeen ons doet veronderstellen dat er waarschijnlijk niet veel verschil zal bestaan hebben tussen de oorspronkelijke versie uit Prémontré en deze 15e-eeuwse (denk aan de kerkban), hetgeen ons, als we verder redeneren, misschien brengt tot de stelling dat men in de 12e eeuw dit Credo aan het Romeinse Gregoriaans ontleende. Wie weet?

Een derde eigenaardigheid is dan het verschil in het verloop van de melodie. Over de kleine verschillen van hier en daar één noot gaan we niet uitweiden, dat vraagt een studie op zich. Eén specifiek verschil wil ik toch in het licht plaatsen: Nemen we het "Alleluia, Judicabunt sancti" (in het Grad. Rom. "Alleluia, Corona aurea):

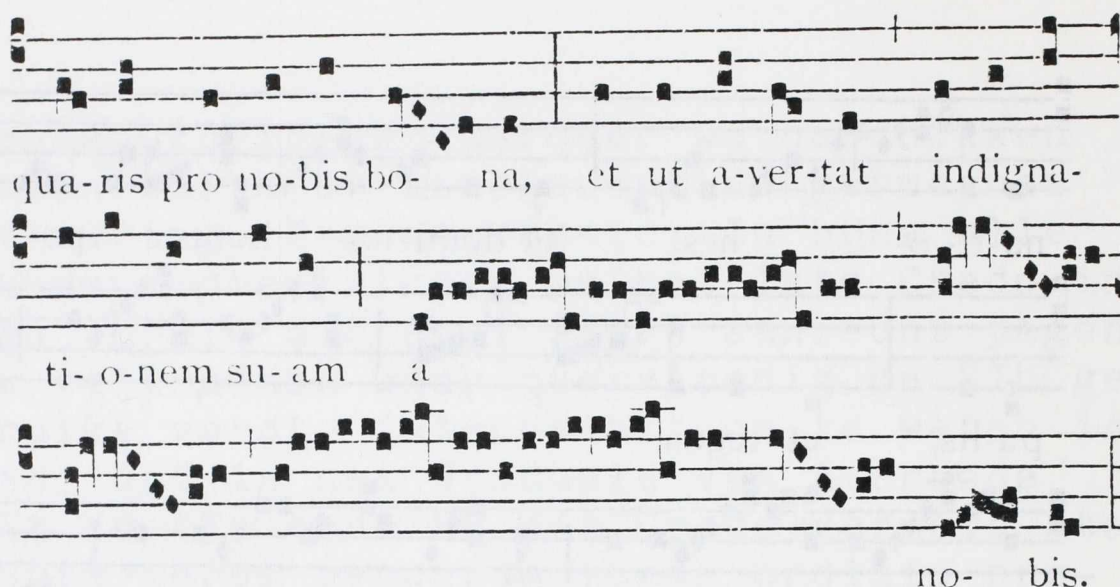

Opvallend bij deze melodie is de grote vocalise op regna-bit die drie herhalingen bevat van telkens éénzelfde muzikale formule. Dit komt in het Premonstratenser Gregoriaans meermalen voor.

Een ander voorbeeld: Het offertorium "Recordare virgo" van het feest van O.L.V. van 7 smarten: (vocalise op a nobis):

Tot zover deze historische en technische snuisterijen over het Premonstratenser Gregoriaans. In het volgende nummer van dit tijdschrift zullen we op zoek gaan naar gezangen die eigen zijn aan het Premonstratenser Gregoriaans. Verder zullen we ook even de verschillende uitgaven van platen, cassettes en CD's met Premonstratenser Gregoriaans belichten.

J. Bielen. o.praem.

Bronnen:

graduale praemonstratense, 1910.

Pl. LEFEVRE o.praem., la liturgie de Prémontré, Louvain 1957.

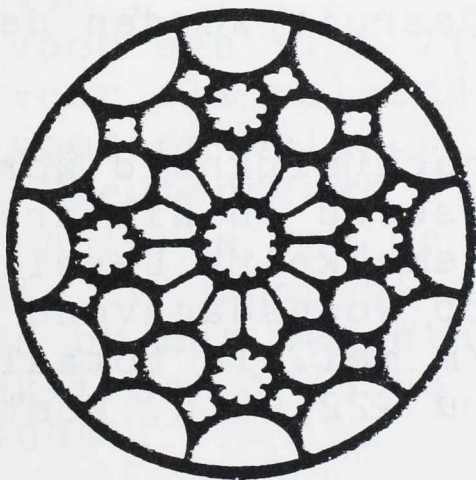
J. BORREMANS o.praem., Le chant liturgique traditionnel des Prémontrés.
 Etude sur le nouveau graduel.
 H. Dessain, Mechelen 1914.

M. FIERENS o.praem., Het Gregoriaans.
 Onuitgegeven cursus aan de Abdijschool van Averbode, 1985-1986.

Rapports des séances de la commission du
chant grégorien dans l'ordre de Prémontré.
Tongerlo, 1905.

Dr. Al. MATHE, Over gregoriaanse muziek,
oude handschriften en rytmische opvat-
tingen, losse uitgave, 1937.

Het praemonstratenser-graduale; in Tijd-
schrift voor Liturgie 1924. pg. 237-246

Het cursuspakket van de Stichting A.C.G.
1989 - 1990

Vanaf januari 1990 hoopt de stichting een beginnerscursus te kunnen starten.

Het streven is, die ófwel in Utrecht te geven i.v.m. de maximale bereikbaarheid, ofwel ergens in het land waar de vraag ernaar groot is. U zou hem dus in uw regio kunnen aanvragen.

Uiteraard ligt het in de bedoeling, ritme, modaliteit en de andere onderwerpen van de cursus te doceren vanuit de laatstverworven inzichten. Dat maakt zo'n cursus niet moeilijker, maar wel anders. Het uitgangspunt is in ieder geval de eigen ervaring, dus het zingen zelf. Daaruit worden de conclusies getrokken.

Naar alle waarschijnlijkheid wordt deze cursus gerealiseerd in Hilversum in het centrum, dus gemakkelijk bereikbaar. De cursus staat op woensdagavond in de maanden januari t/m mei. In totaal 15 avonden van 19.30 u - 22.00 u. Kosten f150,-.

De dirigentencursus in Utrecht begint een echte traditie te worden. De opzet is als volgt:

Wekelijkse cursus op 25 dinsdagavonden, onderverdeeld in 5 blokken van 5 avonden.

Blok 1: 19 - 26 sept. 3 - 10 - 24 okt.

stemv., koorv., directie, kyriale.

Blok 2: 31 okt. 7 - 14 - 21 - 28 nov.

ritme en modaliteit.

Blok 3: 12 - 19 dec. 9 - 16 - 23 jan.

inleiding over de handschriften.

In dit blok wordt een beknopte historische uiteenzetting gegeven over het ontstaan van de handschriften in Europa. Vanuit het Graduale Triplex worden de neumen in de loop van de gehele cursus bestudeerd.

Blok 4: 30 jan.6 -13 - 20 febr. 6 mrt.

eucharistie en vespers,
recitatief en psalmodie.

Blok 5: 13 - 20 - 27 mrt. 3 - 10 apr.

het lit. jaar, repertoire,
analyse van de gezangen.

Verdere informatie:

- Enkele gastdocenten zullen samen zes avonden verzorgen;
- cursusleidster is Zr. M-L Egbers (076-221458);
- kosten: voor één blok f100,-.
voor elk volgend blok f50,-.
voor de hele cursus f250,-.
- lokatie: Vleutenseweg 517 Utrecht;
(pastorie van de R.K.Majellakerk);
- Informatie en aanmeldingsformulieren te verkrijgen bij het secretariaat van de A.C.G. Torenhoekstraat 14 5056 AN Berkel-Enschot; (013-331094).

De Studiegroep Semiologie A.C.G. is een maandelijkse bijeenkomst, die ook gaat plaats vinden op woensdagavond in het centrum van Hilversum. Voor 1989-1990 ligt het in de bedoeling per avond één gezang te behandelen, dat door de cursusleden is voorbereid. Het gaat daarbij om

een grondige analyse: ritmisch, modaal en structureel, om daardoor aan het eind van de avond tot een bevredigende uitvoering te komen. Stem- en koorvorming komen daarbij dus ook steeds aan bod.

Verdere informatie:

- Deelname is mogelijk na het volgen van de dirigentencursus of een gelijkwaardige opleiding;
- Kosten f10,-. per avond;
- De cursusleidster is Zr. M-L. Egbers.

Voor 1989 zijn de volgende data vastgesteld: 13 sept.- 11 okt. - 8 nov.- 13 dec.

SYMPOSIUM

100 JAAR Paléographie Musicale

19-20-21 oktober 1989

zie bijgesloten folder

SYMPOSIUM 100 JAAR PALEOGRAPHIE MUSICALE

Festival Oude Muziek-Utrecht-1989

In onze vorige aflevering publiceerden wij het programma van de Officiedag op 25 augustus in de Pieterskerk, zoals dat ons was doorgegeven.

Het Tijdschrift voor Oude Muziek gaf echter enkele andere tijden. Dit orgaan is volkomen betrouwbaar w.b. de informatie over het Holland Festival Oude Muziek, zodat wij nu letterlijk overnemen wat daarin gepubliceerd werd.

Vrijdag 25 augustus 1989

Studiedag Paléographie Musicale (i.s.m. Amici Cantus Gregoriani en Nederlandse Gregorius Vereniging) met 3 lezingen "Van paleografie tot interpretatie" van frater Kees Puderoyen (Vaals/Solesmes) en muzikale illustraties van het Choeur Grégorien de Paris.

Schema van het Officie (van Bartholomeus) en de studiedag Paléographie Musicale

22.00-00.15	Metten (N.B. donderdag 24-8!
06.30-07.15	Lauden
08.00-08.15	Prime
09.00-09.15	Terts
09.30-10.45	Lezing 1
	Koffie
11.15-12.30	Lezing 2
12.30-12.45	Sext
	Noenmaal

14.00-14.15 None
14.15-15.15 Lezing 3
Thee
15.45-16.45 Discussie
17.00-17.45 Vespers
18.00-18.30 Completen

Vanaf 15 augustus kunt U telefonisch reserveren via de telefoonnummers 030-31.27.91.-31.32.79.-34.09.81.

De kosten worden niet vermeld, maar zullen tussen de f30,-. en f40,-. bedragen

Andere programma's i.v.m. Gregoriaans:

- Zat. 26 aug. 17.00 u St. Willibrordkerk:
Organum o.l.v. Marcel Pérès
Tenebrae met barok versierd Gregoriaans
uit een 18e-eeuws handschrift in Carpentras
Prijs f15,-.
- Zon. 27 aug. 17.00 u Catharinakerk
Pomerium Musices o.l.v. Alexander Blackley
15e-eeuwse Vespers uit Cambrai met polyfonie en Gregoriaans van Dufay
Prijs f15,-.
- Zat. 3 sept. 17.00 u Pieterskerk
Schola Cantorum van het Ward Instituut
Vespers met Peregrinusspel
Prijs f15,-.

Deze informatie is eveneens overgenomen uit het Tijdschrift voor Oude Muziek.

ZANGERSDAG HILVERSUM

De Stichting A.C.G. organiseert zaterdag 18 november 1989 een zangersdag te Hilversum onder het motto:

De nieuwe verworvenheden kunnen ieder koor inspireren.

Programma:

- 9.30 - ontvangst met koffie;
- 10.00 - openingsdienst (de deelnemers ontvangen het te gebruiken materiaal);
- 10.20 - welkom door de voorzitter, de Heer Ton Tromp;
 - analyse van de gezongen antifonen door Zr. M-L Egbers;
 - opdrachten i.v.m. zelfwerkzaamheid: enkele gezangen uit het Graduale van de Advent en de Kersttijd (die aan de deelnemers worden toegezonden);
- 11.15 - koffie;
- 11.30 - voordracht over de Latijnse teksten van de te bestuderen gezangen door Ton Tromp, classicus;
- 12.30 - lunch (lunchpakket a.u.b. meebrengen);
- 14.00 - zelfwerkzaamheid in groepen (zie 10.20 u);
- 15.00 - theepauze;
 - uitvoering en bespreking van de bestudeerde gezangen;
- 16.00 - sluiting

Kosten: f7,50 voor A.C.G.-leden, f10,-. voor niet-leden.

Plaats: klooster De Stad Gods, Soestdijkerstraatweg 151.

Vervoer: treinreizigers nemen vanaf station Hilversum de bus richting Zeist (lijn 71); uitstappen halte Monnikenberg/Soestdijkerstraatweg; wie met eigen vervoer komt, ontvangt een routebeschrijving.

In onze vorige aflevering schreven wij: We binden de strijd aan met het idee "dat al die nieuwigheden toch niets zijn voor een gewoon parochiekoor". Nieuwe inzichten kunnen altijd beïnvloedend werken op ieder koor dat zichzelf respecteert en de energie bezit zijn eigen niveau te blijven opvoeren.

Kom dus luisteren en.....zingen.

Opgeven voor deelname vóór 1 november 1989 bij het secretariaat van de stichting A.C.G. Torenhoeckstraat 14 5056 AN Berkel-Enschot. Tel. 013-331094.

Het redactie-adres is vanaf 1 augustus: Catharinastraat 81 4811 XG Breda Tel. 076-221458 Onze excuses voor de wijzigingen gedurende dit jaar

Gregoriaans te beluisteren

Van de volgende schola's ontvingen wij bericht:

-Schola Cantorum Amsterdam o.l.v.

W. van Gerven

24-25 augustus Pieterskerk Utrecht

Het officie van de H. Bartholomeus;

Zie informatie Festival Oude Muziek

-Schola Cantorum van het Ward Instituut

- 3 september; zie informatie Festival Oude Muziek;

- 26 aug. Hoogmis Sevenum 19.00 u

- 10 sept. Hoogmis Swalmen 11.00 u

- 21 okt. Eucharistieviering Echt

- 12 nov. Eucharistieviering Godshuis
Roermond

- 19 nov. Eucharistieviering Munsterkerk
Roermond

- Het Utrechts Studenten Gregoriaans
Koor o.l.v. J. Boogaarts

- De Utrechtse Vrouwen Schola o.l.v.

M-L. Egbers

9 november Pieterskerk

Concert georganiseerd door Firapeel,
Vereniging voor Mediëvistiek, met de
onderwerpen:

- Gregoriaans en uitvoeringspraktijk
(U.V.S.)

- Gregoriaans en liturgie (U.S.G.K.)

- Gregoriaans Abdijkoor van Grimbergen
o.l.v. G. van Boesschoten:

Iedere zondag om 10.00 u Eucharistie-
viering met Gregoriaanse gezangen in de
Norbertijner Abdijkerk Grimbergen België.
Te bereiken: Ring van Brussel, afrit 7

- Martin Spaink zal met Rollin Rachele in het Fringe-circuit van het Festival Oude Muziek een concert verzorgen met Gregoriaans en vroege polyfonie; vrijdag 1 sept. 13.30 u
lokatie nog niet bekend

Wat anderen ons vroegen te publiceren

- De Orgelkring Brussel organiseert dit jaar haar internationale orgelweek van 22 - 29 oktober op de interessantste instrumenten van Brussel.

Inlichtingen omtrent deze manifestatie kunnen bekomen worden op het tel.nr.
(02) 532.50.80.

- Het RIM in Utrecht organiseert in oktober van dit jaar een Repertoire-Festival. Er komen studiedagen met lezingen, demonstraties en workshops met verschillende onderwerpen op 19 en 20 okt. Inlichtingen bij het RIM Drift 23
tel. 030-34.00.00
- Van de KRO ontvingen wij de volgende informatie:
 - 27 aug. Paulusabdij Oosterhout- Greg.
 - 3 sept. ziekenhuis Tilburg - Greg.
 - Bijzondere aandacht voor het volgende: De uitzending Gregoriaans op BRT 3 is verplaatst van 17.30 u naar 23.45 u op zaterdagavond.

Kerkelijke kalender

zond. 13 aug. 19e zond. door het jaar;
zond. 20 aug. Maria Tenhemelopneming;
zond. 27 aug. 21e zond. door het jaar;
zond. 3 sept. 22e zond. door het jaar;
vrij. 8 sept. Maria Geboorte;
zond. 10 sept. 23e zond. door het jaar;
dond. 14 sept. Kruisverheffing;
vrij. 15 sept. O.L.V. van 7 Smarten;
zond. 17 sept. 24e zond. door het jaar;
zond. 24 sept. 25e zond. door het jaar;
zond. 1 okt. 26e zond. door het jaar;
dins. 4 okt. H. Franciscus van Assisi;
zond. 8 okt. 27e zond. door het jaar;
zond. 15 okt. 28e zond. door het jaar;
zond. 22 okt. 29e zond. door het jaar;
zond. 29 okt. 30e zond. door het jaar;
woen. 1 nov. Allerheiligen;
dond. 2 nov. Allerzielen;
zond. 5 nov. 31e zond. door het jaar;
dins. 7 nov. H. Willibrord, patroon van
de Nederl. Kerkprovincie;
zond. 12 nov. 32e zond. door het jaar;
zond. 19 nov. 33e zond. door het jaar;
woen. 22 nov. H. Cecilia;
zond. 26 nov. Christus Koning van het
heelal, tevens laatste
zondag van het kerkelijk jaar.

Vignetjes

L- liturgia	- liturgie
M- manuscripta	- handschriften
D- disciplina	- wetenschap
A- actualia	- actualiteiten

SYMPOSIUM 100 JAAR PALEOGRAPHIE MUSICALE

19 tot en met 21 oktober 1989
in het conferentie-centrum
O.L. Vrouw ter Eem te Amersfoort

Stichting Amici Cantus Gregoriani
in samenwerking met de
Nederlandse Sint Gregorius-Vereniging

INHOUD

VAN DE REDACTIE.....85

LITURGIEGESCHIEDENIS (3).....86

M. Polspoel

MODALE VERWANTSCHAPPEN EN AFWIJ-
KINGEN IN HET MISREPERTOIRE-D1.2 91

Fred Schneyderberg

HET PRAEMONSTRATENSER GREGO-
RIAANS.....106

J. Bielen o.praem.

MEDEDELINGEN.....118